

Sprawozdanie z III Wydziałowego Dnia Komisji Edukacji Narodowej Seminarium naukowe, 14 października 2025 roku

14 października 2025 roku Zakład Historii Kultury i Edukacji WSE UAM w Poznaniu, w składzie osobowym: prof. dr hab. Dorota Żołądz-Strzelczyk, prof. UAM dr hab. Krzysztof Ratajczak, prof. UAM dr hab. Katarzyna Kabacińska-Łuczak, prof. UAM dr hab. Katarzyna Sadowska, dr Marta Kędzia, dr Michał Nowicki, dr Konrad Nowak-Kluczyński, dr Mikołaj Brenk, dr Anna Wojewoda i doktorantka mgr Sara Taylor-Jaskólska, zorganizował wraz z Kołem Naukowym Historii Kultury i Edukacji III Wydziałowy Dzień Komisji Edukacji Narodowej. W tym roku odbył się on pod hasłem: „O sposobie uczenia czytać i pisać i jaki jest cel, jaki pożytek tej nauki po wsiach i miasteczkach” – podręczniki z czasów KEN. Organizatorom zależało na przybliżeniu społeczności akademickiej faktów związanych z działaniami Komisji Edukacji Narodowej, szczególnie w kontekście przygotowania podręczników. Seminarium odbywało się w auli B Collegium Znanieckiego na Kampusie Ogrody UAM, zaś towarzyszące wydarzeniu warsztaty w budynku D.

Seminarium naukowe otworzyła Pani Prodziekan ds. badań i współpracy międzynarodowej prof. UAM dr hab. Sylwia Jaskulska, która reprezentowała nowe władze dziekańskie i w imieniu Dziekana objęła patronat nad świętem edukacji. Warto dodać, iż dzień wcześniej Pani Prodziekan została wyróżniona Medalem Komisji Edukacji Narodowej, najwyższym resortowym wyróżnieniem przyznawanym za szczególne zasługi dla systemu oświaty oraz wychowania dzieci i młodzieży. Odznaczenie wręczyła Minister Edukacji Pani Barbara Nowacka. Medal ten stanowi wyraz uznania dla wieloletniej, wybitnej działalności naukowej, dydaktycznej i społecznej Pani Profesor, a także dla Jej zaangażowania w prace Zespołu do spraw Praw i Obowiązków Ucznia przy Ministerstwie Edukacji Narodowej. W czasie mowy otwierającej Pani Prodziekan wskazała na ważkość pielęgnowania kultury, historii i tradycji na Wydziale Studiów Edukacyjnych UAM w Poznaniu.

W celu usystematyzowania wiedzy z dziedziny Komisji Edukacji Narodowej, prelekcję zatytułowaną: „Komisja Edukacji Narodowej 1773 - 1794 na tle epoki” wygłosił specjalista w zakresie dziejów edukacji średniowiecznej i staropolskiej, znawca Komisji Edukacji Narodowej, współautor dwóch książek na jej temat, jednego z wykonawców projektu badawczego: *Komisji Edukacji Narodowej model szkoły i obywatela – koncepcje, doświadczenia i inspiracje*, realizowanego w latach 2012-2018 przez Instytut Historii Nauki im. Ludwika i Aleksandra Birkenmajerów Polskiej Akademii Nauk – prof. UAM dr hab. Krzysztof Ratajczak z Zakładu Historii Kultury i Edukacji WSE UAM. W swoich rozważaniach wyszedł od przyczyn, które skłoniły polskich polityków i samego króla Stanisława Augusta do podjęcia kroków związanych ze zmianami w edukacji. Do najważniejszych dokonań Komisji Edukacji Narodowej zaliczyć można propagowanie nauczania

po wsiach i miastach, niewykluczanie dzieci chłopskich, nauczanie w języku ojczystym, a także – co istotne w kontekście tematu seminarium – opracowanie podręczników do nauki.

Kolejny referat, zatytułowany „O podręczniku dla nauczycieli KEN – „Powinności nauczyciela” Grzegorza Piramowicza” miał zostać wygłoszony przez mgr Sarę Taylor-Jaskólską, która niestety nie mogła wystąpić tego dnia. Na podstawie przygotowanych przez nią materiałów głos zabrał dr Mikołaj Brenk, który opowiedział o technicznej budowie samego podręcznika dla nauczycieli z czasów Komisji Edukacji Narodowej oraz zagłębił się w jego treść. Opisał po kolei wszystkie cztery części podręcznika oraz przydatek, w którym znalazły się także wskazówki do nauki dziewcząt.

Następnie wystąpiła prof. zw. dr hab. Dorota Żołądź-Strzelczyk, badaczka dziejów edukacji staropolskiej, współautorka książki na temat Komisji Edukacji Narodowej, wykonawczyni projektu badawczego: Komisji Edukacji Narodowej model szkoły i obywatela – koncepcje, doświadczenia i inspiracje realizowanego w latach 2012-2018, z referatem, zatytułowanym „Pierwszy polski podręcznik edukacji elementarnej dla dziewcząt”. Mowa tu o podręczniku pijara Antoniego Maksymiliana Prokopowicza: „Sposób nowy najłatwiejszy pisania i czytania razem dla pańienek z przypisami dla nauczycielek”, wydanym w 1790 roku. Pani Profesor wskazała, iż omawiane dziełko zasługuje na uwagę przede wszystkim przez samo przeznaczenie – jest dla płci pięknej, wcześniej dyskryminowanej w dziedzinie edukacji. Omówiła także zalecane metody nauczania, uwypuklone w szczególności w części poświęconej nauce pisania. Autor proponuje najpierw ćwiczenia wstępne, dopiero potem przechodzenie do nauki liter. Nauka ma postępować od elementów łatwiejszych do trudniejszych, od prostszych do bardziej skomplikowanych, od jednej litery do następnej. Pani Profesor odniosła to do współczesnej dydaktyki, gdzie również za niezmiernie ważne uznaje się wielokrotne powtarzanie, ćwiczenie i sprawdzanie.

Na koniec uczestnicy wysłuchali referatu: „Nauka czytania w XIX-wiecznej Wielkopolsce” wygłoszonego przez prof. UAM dr hab. Katarzynę Kabacińską-Łuczak. Pani Profesor opowiedziała o najstarszych poznańskich podręcznikach, a następnie skupiła się na metodach nauki czytania i pisania w nich zawartych. Jako przykład podręczników opartych na metodzie syntetycznej sylabowej prelegentka podała elementarze Ewerysta Estkowskiego, Józefa Chociszewskiego oraz Karola Kosińskiego. Jednak uznano, że zastosowanie sylab bez powiązania logicznego jest niewystarczające. Dlatego, „wzorcowe” XIX-wieczne podręczniki do nauki czytania i pisania opracowano na metodzie mieszanej (obrazkowej). Obmyślono w nich układ treści z zastosowaniem stopniowania trudności i przedstawieniem ćwiczeń.

Na zakończenie dr Marta Kędzia i dr Anna Wojewoda podziękowały słuchaczom za udział w seminarium i zaprosiły wszystkich chętnych na warsztaty od godziny 16:45 do 18:15.

O godzinie 16:45 rozpoczęły się warsztaty zaproponowane przez członków Zakładu Historii Kultury i Edukacji. W sali 113 w budynku D dr Michał Nowicki poprowadził warsztaty czytania podręczników z czasów Komisji Edukacji Na-

rodowej. Uczestnicy na początku zapoznali się z przykładami tekstów napisanych po łacinie sprzed czasów Komisji Edukacji Narodowej. Po krótkiej instrukcji odczytywali i podjęli próby tłumaczenia na język polski. Następnie skupiono się na podręcznikach z czasów Komisji Edukacji Narodowej oraz na zapiskach uczniowskich na marginesach. Głównym celem tych warsztatów była interpretacja materiału na podstawie kontekstu historycznego. W czasie analizy starano się między innymi rozszyfrować skróty zawarte w tekście. W tym samym czasie w sali 308 w budynku D dr Marta Kędzia i prof. UAM dr hab. Katarzyna Sadowska zaproponowały: Warsztat badawczy źródeł – podręczniki do muzyki dawniej i współcześnie.

Organizatorzy dziękują wszystkim uczestnikom tegorocznych obchodów i zapraszają na kolejny IV Wydziałowy Dzień Komisji Edukacji Narodowej w przyszłym roku.

Anna Wojewoda

ORCID 0000-0002-8925-0123